

Nd.

204. Frumvarp til laga

[108. mál]

um sérstakar ráðstafanir til að stuðla að verndun og eflingu landsbyggðar og koma í veg fyrir eyðingu lífvænlegra byggðarlaga.

Flm.: Gísli Guðmundsson, Jón Kjartansson, Halldór E. Sigurðsson,
Halldór Ásgrímsson, Ágúst Þorvaldsson, Sigurvin Einarsson.

I. KAFLI

Um tilgang laganna og störf Byggðajafnvægisnefndar.

1. gr.

Tilgangur þessara laga er að stuðla að jafnvægi í byggð landsins með rannsóknarstörfum, áætlanagerð og fjárhagslegum stuðningi til framkvæmda og eflingar atvinnulífi í þeim landshlutum, þar sem bein eða hlutfallsleg fólksfækkun hefur átt sér stað undanfarið eða er talin yfirvofandi.

2. gr.

Sameinað Alþingi kýs að loknum alþingiskosningum hverju sinni sjö manna Byggðajafnvægisnefnd og jafnmarga til vara. Nefndin velur sér formann og ritara. Nefndinni er heimilt að ráða menn í þjónustu sína, eftir því sem nauðsyn krefur og ríkisstjórnin samþykkir. Kostnaður við nefndarstörfin greiðist úr ríkissjóði.

3. gr.

Byggðajafnvægisnefnd heldur fundi a. m. k. einu sinni í mánuði og oftar, ef þörf krefur.

4. gr.

Byggðajafnvægisnefnd lætur gera áætlanir samkvæmt 7. gr. Hún stjórnar Byggðajafnvægissjóði og ráðstafar eignar- og umráðafé hans samkvæmt II. kafla þessara laga.

5. gr.

Byggðajafnvægisnefnd safnar efni til skýrslugerðar og lætur árlega gera skýrslur um þau atriði, sem þykja máli skipta í sambandi við verksvið hennar.

6. gr.

Opinberar stofnanir skulu, ef Byggðajafnvægisnefnd óskar þess, hver á sínu sviði, láta henni í té aðstoð og upplýsingar, sem henni eru nauðsynlegar til skýrslugerðar samkv. 5. gr. og áætlanagerðar samkv. 7. gr.

7. gr.

Byggðajafnvægisnefnd lætur, þegar þörf þykir til þess, gera áætlanir um framkvæmdir í einstökum byggðarlögum, enda séu þær við það miðaðar, að með þeim sé stuðlað að jafnvægi í byggð landsins. Áætlanir þessar skulu að jafnaði gerðar í samráði við sýslunefnd, bæjarstjórn eða hreppsnefnd, eina eða fleiri. Lán og framlög úr Byggðajafnvægissjóði, sbr. II. kafla, skulu ákveðin með hliðsjón af slíkum áætlunum, séu þær fyrir hendi.

II. KAFLI Um Byggðajafnvægisjóð.

8. gr.

Stofna skal sjóð, er nefnist Byggðajafnvægisjóður, undir stjórn Byggðajafnvægisnefndar.

Stofnfé sjóðsins er:

1. Stofnfé Atvinnuöfnunarsjóðs samkv. a-, c- og d-lið 2. gr. laga nr. 69 1966, um Atvinnuöfnunarsjóð.
2. Aðrar eignir Atvinnuöfnunarsjóðs.

Hlutverk Byggðajafnvægisjóðs er að veita fjárhagslegan stuðning til framkvæmda og eflingar atvinnulífi í samræmi við tilgang laganna samkvæmt 1. gr. Framkvæmdasjóður Íslands annast dagleg afgreiðslustörf og reikningshald sjóðsins eftir nánari fyrirmælum Byggðajafnvægisnefndar, gegn þóknun, sem ráðherra ákveður.

Endurskoðendur Framkvæmdasjóðs annast endurskoðun reikninga Byggðajafnvægisjóðs. Skulu reikningarnir birtir árlega í Stjórnartíðindum ásamt skrá um lántakendur og upphæðir lána svo og um óafturkræf framlög á sama hátt.

9. gr.

Tekjur Byggðajafnvægisjóðs eru:

1. 2% af árlegum tekjum ríkissjóðs samkvæmt ríkisreikningi, í fyrsta sinn af tekjum ársins 1968.
2. Skattgjald samkv. a-lið 3. gr. laga, nr. 69 1966, um Atvinnuöfnunarsjóðs, enda haldi ákvæði þeirrar lagagreinar um skattgjaldið og skiptingu þess gildi sínu.
3. Vaxtatekjur.

10. gr.

Úr Byggðajafnvægisjóði má veita lán til hvers konar framkvæmda, sem að dómi sjóðsstjórnar (Byggðajafnvægisnefndar) eru til þess fallnar að stuðla að jafnvægi í byggð landsins samkv. 1. gr., þ. á m. til kaupa á atvinnutækjum, enda séu aðrir lánsmöguleikar fullnýttir. Skal áður leitað álits hlutaðeigandi sveitarstjórnar, sé hún ekki sjálf umsækjandi. Veita má sveitarfélögum lán til að koma upp íbúðum til viðbótar lánunum, sem aðrar lánastofnanir veita út á sömu íbúðir. Um tryggingu fyrir láni, vexti og afborganaskilmála fer eftir ákvörðun sjóðsstjórnar (Byggðajafnvægisnefndar) hverju sinni.

11. gr.

Óafturkræf framlög má veita, ef sérstaklega stendur á og a. m. k. fimm nefndarmenn samþykkja.

12. gr.

Byggðajafnvægisnefnd er heimilt að afla sjóðnum lánsfjár til starfsemi sinnar, allt að 200 millj. kr. á ári á árunum 1967—71, gegn ábyrgð ríkissjóðs.

13. gr.

Nú ákveður hreppsnefnd, bæjarstjórn eða sýslunefnd, ein eða fleiri saman, að koma upp sérstökum byggðajafnvægisjóði til starfa í umdæmi sínu, og getur þá Byggðajafnvægisnefnd, ef stofandi eða stofnendur óska, löggilt slíkan sjóð sem byggðajafnvægisjóð þess svæðis, sem um er að ræða. Hafi sjóður fengið slíka löggildinu, er Byggðajafnvægisnefnd heimilt að veita honum sem lán eða framlag þá fjárupphæð árlega, sem rétt telst að úthluta á starfssvæði hans. Stjórn slíks sjóðs ber að fylgjast með áætlunum Byggðajafnvægisnefndar um framkvæmdir á hlutaðeigandi landssvæði, enda þarf, ef nefndin hefur veitt honum lán, samþykki hennar til lánveitingar úr honum samkvæmt reglum, er hún setur.

14. gr.

Nú ákveða sveitarstjórnir eða sýslunefndir að skipa sérstaka svæðisáætlunarnefnd til þess að gera áætlun um framkvæmdir í umdæmum sínum í samræmi við tilgang þessara laga, og er Byggðajafnvægisnefnd þá heimilt að veita slíkri áætlunarnefnd fé úr Byggðajafnvægisjóði til að greiða kostnað eða hluta af kostnaði við áætlunargerðina. Sama gildir um fjórðungsnefnd, sem skipuð er af fjórðungs-sambandi til að annast áætlunargerð fyrir fjórðunginn.

15. gr.

Heimilt er Byggðajafnvægisnefnd, ef sérstaklega stendur á, að gerast fyrir hönd sjóðsins meðeigandi í atvinnufyrirtæki, sem hún telur nauðsynlegt að koma á fót í samræmi við tilgang þessara laga, enda séu a. m. k. 5 nefndarmenn því samþykkir og að þeirra dómi og hlutaðeigandi sveitarstjórnar ekki unnt að kom fyrirtekkinu á fót á annan hátt.

16. gr.

Þegar komið er upp atvinnufyrirtækjum með fjárhagslegum stuðningi ríkisvaldsins, skal ríkisstjórnin leita álits Byggðajafnvægisnefndar um staðsetingu þeirra.

17. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. jan. 1968, og skal Byggðajafnvægisnefnd kosin í fyrsta sinn á Alþingi 1967. Jafnframt falla úr gildi lög nr. 69 1966, um Atvinnuþjófnumarsjóð.

Ákvæði til bráðabirgða.

Byggðajafnvægisnefnd skal þegar eftir gildistöku þessara laga, í samráði við Landnám ríkisins, gera bráðabirgðaáætlun um sérstaka aðstoð við þau byggðarlög, sem dregizt hafa aftur úr eða yfirvofandi hætta er á, að dragist aftur úr því, sem almennt er, að því er varðar aðkallandi framkvæmdir og uppbyggingu atvinnuvega, eða fari í eyði að verulegu eða öllu leyti, enda séu þar að dómi Landnámsins vel viðunandi atvinnurekstrarskilyrði frá náttúrunnar hendi á landi eða sjó. Leita skal, eftir því sem þurfa þykir, álits Búnaðarfélags Íslands, Fiskifélags Íslands og Landssambands iðnaðarmanna um úrræði á hverjum stað. Til framkvæmdar bráðabirgðaáætluninni er nefndinni heimilt að veita óafturkræf framlög úr sjóðnum, allt að þriðjungu tekna hans til ársloka 1970. Framlög skulu veitt sveitar- eða sýslufélögum með fyrirmælum, sem nefndin setur um notkun þeirra.

Greinargerð.

Það mun almennt talið, að þá sé jafnvægi í byggð landsins, ef íbúum einstakra landshluta fjölgar á tilteknum tíma um sama eða svipaðan hundradshluta og þjóðinni í heild. Með landshluta er þá yfirleitt átt við landsfjórðung eða stóran hluta úr landsfjórðungi, sbr. mannfjöldaskýrsluna hér á eftir. Einnig mætti segja, að jafnvægi í byggð landsins sé sú dreifing þjóðarfjölgunarinnar, sem að því miðar, að öll lífvænleg byggð haldist og eflist um land allt, að þjóðin haldi áfram að byggja alla þjörgulega staði í landi sínu.

Árið 1940, við aðalmanntal, var mannfjöldinn á öllu landinu 121474. Hinn 1. des. 1965 var hann 193758. Fjölgun 72284 eða 59.5%.

Í einstökum landshlutum var mannfjöldinn þessi 1940 og 1965:

	1940	1965		
Kjalarnesþing (vestan Fjalls)	47460	110829	Fjölgun	ca. 133.5%
Vesturland sunnan Gilsfjarðar	9936	12998	—	— 30.8%
Vestfirðir	12953	10435	Fækkun	— 19.4%
Norðurland	27406	31417	Fjölgun	— 14.7%
Austurland	10123	11017	—	— 8.8%
Suðurland (austan Fjalls)	13596	17062	—	— 25.5%

Þessar tölur bera vitni um hina gífurlegu röskun, sem enn hefur orðið á jafnvæginu í byggð landsins á einum aldarfjórðungi. Á Vestfjörðum hefur á þessum aldarfjórðungi orðið bein fólksfækkun um 19.4%. Í fjórum landshlutum var fjölgunin aðeins 8.8%, 14.7%, 25.5% og 30.8% á sama tíma sem þjóðinni fjölgaði um 59.9%, þ. e. hlutfallsleg fólksfækkun. Jafnvel í höfuðstað Norðurlands, Akureyri, var um hlutfallslega fólksfækkun að ræða á síðasta áratug. En í Kjalarnesþingi (vestan Fjalls) hækkaði fólkstalan um 133.5% á tímabilinu 1941—65. Í sjö samliggjandi sveitarfélögum, sem hagfræðingar eru farnir að kalla Stór-Reykjavík, hækkaði íbúatalan úr 43500 upp í 100469. Á því litla landssvæði á nú meira en helmingur þjóðarinnar heima.

Þessi þróun er mjög varhugaverð, svo að ekki sé meira sagt, fyrir land og þjóð, ekki aðeins þá landshluta, sem eiga við beina eða hlutfallslega fólksfækkun að stríða, heldur einnig fyrir höfuðborgina og nágrenni hennar, sem á erfitt með að valda sumum þeim verkefnum, sem á hana hlaðast vegna of mikils vaxtarhraða, og getur af þeim sökum orðið örðugra en ella að byggja þar upp nægilega traust atvinnulíf í framtíðinni. Það ætti því að vera sameiginlegt áhugamál allra landsmanna að stuðla að því, að fólksfjölgunin dreifist meir um landið en hún hefur gert hingað til á þessari öld. En til þess að svo megi verða, þarf fyrst og fremst að útvega fjármagn til að efla atvinnulíf hinna einstöku landshluta og stuðla að því, að skortur á íbúðarhúsnæði hamli því ekki, að fólk setjist að í þessum landshlutum, t. d. faglærðir menn eða sérfróðir á einhverju sviði, sem víða vantar tilfinnanlega um þessar mundir. Fleira kemur þó til greina.

Alllangt er nú síðan byrjað var að komast svo að orði á Alþingi og víðar á opinberum vettvangi, að nauðsyn bæri til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins og hefja á vegum ríkisvaldsins sérstaka og sjálfstæða starfsemi í því skyni. Það var um það leyti kunnugt orðið, að Norðmenn höfðu gert framkvæmdaáætlun mikla fyrir Norður-Noreg, sem þá var orðinn hlutfallslega mun mannfærri en aðrir landshlutar þar og hafði dregið aftur úr á ýmsum sviðum. Framkvæmd þessarar Norður-Noregsáætlunar er nú lokið, en ráðstafanir af sama tagi hafa verið gerðar á breiðara grundvelli. Mikilvægi þessa máls virðist vera ráðamönnum Noregs vel ljóst, og sýna þeir það í verki. Í fleiri löndum eru nú gerðar opinberar ráðstafanir til að draga úr vexti stórborga og efla landsbyggð utan þeirra.

Sú var á síðasta áratug framkvæmd þessara mála hér á landi, að tekin var upp sú regla að veita á fjárlögum sérstakt fjárframlag úr ríkissjóði til „að bæta úr atvinnuörðugleikum í landinu,“ sem aðallega var notað til lánveitinga í sambandi við uppbyggingu atvinnulífs í sjávarplássum á Norður-, Austur- og Vesturlandi. Í sveitunum var að sjálfsögðu haldið áfram að framkvæma hina eldri löggjöf um nýbýli og aðstoð við ræktunarsambönd, svo og aðrar ráðstafanir, sem Landnám ríkisins hefur umsjón með og að því áttu að miða að koma í veg fyrir eyðingu býla. Atvinnuaukningarfjárveitingin varð hæst ári, 1957, þá 15 millj. kr. Stjórnskipaðar nefndir störfuðu um skeið að rannsóknum á aðstöðu einstakra landshluta og byggðarlaga, einkum á sviði atvinnumála, og gerðu skýrslur og áætlanir um þau efni. Jafnvægismálið hefur legið fyrir Alþingi í ýmsum myndum, um það verið rætt þar og stundum gerðar um það ályktanir. Af hálfu Framsóknarflokksins voru á Alþingi 1959—60 og 1960—61 flutt frv. um Framleiðslu- og atvinnuaukningarsjóð og ráðstafanir til að stuðla að jafnvægi í byggð landsins, en fengu ekki afgreiðslu. Á þingi 1961—62 voru sett lög um Atvinnubótasjóð. Með þeim lögum var í rauninni ákveðið, að atvinnuaukningarféð skyldi vera 10 millj. kr. á ári í 10 ár, sem er mjög lág upphæð, miðað við það, sem áður var, og hækkandi verðlag, og það lagt í sjóðinni ásamt útistandandi lánnum af atvinnuaukningarfé frá öndverðu, en þau lán hafa a. m. k. til skamms tíma verið innheimt vægilega. Yfir sjóðinn var sett sérstök stjórn, er Alþingi kaus, en síðustu árin þar áður hafði þingið kosið nefnd ár hvert til þess að úthluta atvinnuaukningarfénu.

Í lögnum um Atvinnubótasjóð og framkvæmd þeirra fólst engin ný skapandi lausn þessara mála, enda varla vakað fyrir stjórnarvöldum, að svo yrði, heldur aðeins lögfest aðferð til að úthluta atvinnuaukningarfénu og upphæð þess ákveðin 10 ár fram í tímann, á þann hátt, sem þarna var gert. Á síðasta þingi voru þessi lög afnumin og jafnframt sett ný lög um svonefndan Atvinnuþjófnumarsjóð. Sú löggjöf er til nokkurra bóta, en gefur fyrst og fremst til kynna, að skilningur sé nú vaxandi á þeirri hættu, sem yfir landsbyggðinni vofir. Er þá mikilsvert, að áfram sé haldið sókn í málinu, enda mun ekki af veita, þar sem stóriðjan í Straumsvík með tilheyrandi aðráttarafli er á næsta leiti.

Frv. það, sem hér liggur fyrir, er byggt á þeirri skoðun, að koma þurfi á fót sjálfstæðri og skipulagðri starfsemi til frambúðar í því skyni að stuðla að jafnvægi í byggð landsins og að sú starfsemi verði að hafa við það fjárframlag að styðjast, að verulegs árangurs megi vænta. Hér þarf að koma til föst stofnun með starfskröftum, sem geta helgað sig viðfangsefninu. Nauðsynlegrar þekkingar verður að afla á hverjum tíma með því að ferðast um landið, ræða við sveitarstjórnir og aðra þá, er forustu hafa á hverjum stað, gera skýrslur og semja áætlanir, sem úthlutun fjármagns byggist á. Ella er hætt við, að hún verði fálmkennd og atvikum háð og komi ekki að fullu gagni. Hér þarf að koma til fjármagn, sem um munar.

Gert er ráð fyrir, að Byggðajafnvægisjóður fái til umráða 2% af tekjum ríkissjóðs ár hvert, í fyrsta sinn af tekjum ársins 1968. Miðað við áætlun fjárlaga fyrir 1967 yrðu þessar árstekjur sjóðsins um 94 millj. kr., en breytast í hlutfalli við tekjur ríkissjóðs, sem á að tryggja það, að starfsgeta sjóðsins haldist, þótt verðlag breytist. Einhverjum kann að þykja þetta há upphæð við fyrstu sýn, en að vel athuguðu máli verður það varla talið frekt í sakirnar farið, þó að lagt sé til, að ríkið verji árlega 2 aurum af hverri krónu til að skipuleggja á þann hátt, sem hér er gert ráð fyrir, sókn gegn þeirri öfugbróun, sem tölurnar hér að framan bera vitni um, og tryggja framtíð þeirra byggða, sem alið hafa upp mikinn hluta þess fólks, sem starfað hefur að uppbyggingu landsins til þessa eða nú er á starfsaldri. Hér er um að ræða svipaðan hundraðshluta af ríkistekjum og veittur var til að „bæta úr atvinnuörðugleikum í landinu“ árið 1957. Rétt er líka að hafa það í huga, að ýmis framlög ríkisins til verklegra framkvæmda víðs vegar um land hafa farið hlutfallslega lækkandi í seinni tíð, miðað við umsetningu fjárlaga. Í 12. gr. frv. er gert ráð fyrir, að sjóðurinn fái lántökuheimild allt að 200 millj. kr. á ári í 5 ár, og er gert ráð fyrir, að ríkissjóður ábyrgist þau lán, sem sjóðsstjórnin tekur samkv. þeirri heimild.

Frumvarp það, sem hér liggur fyrir, er í tveim köflum. Fjallar fyrri kafliinn, sem að miklu leyti er sniðinn eftir frv., er efri deild Alþingis samþykkti árið 1956, um tilgang laganna og störf Byggðajafnvægisnefndar, sem gert er ráð fyrir, að kjörin verði af Alþingi og haldi fund a. m. k. einu sinni í mánuði og oftari, ef þurfa þykir. Nefndinni er heimilað að tryggja sér starfskrafta, eftir því sem nauðsyn krefur, enda komi til samþykki ríkisstjórnar. Yrði það sennilega gert í félagi við Framkvæmdasjóð Íslands. Á það skal minnt, að sú ríkisstofnun þykir víst ekki stór í sniðum nú á tímum, sem engan fastan starfsmann fær að hafa í þjónustu sinni. Byggðajafnvægisstofnunin á samkvæmt frumvarpinu að hafa með höndum rannsóknarstörf, áætlanagerð og ráðstöfun fjármagns til uppbyggingar á þann hátt, sem frv. gerir ráð fyrir. Í því skyni eru henni fengin umráð yfir Byggðajafnvægisjóði, en um hann er II. kafli frumvarpsins. Gert er ráð fyrir, að fjárframlög úr Byggðajafnvægisjóði verði aðallega veitt sem lán, þegar aðrir lánsmöguleikar hlutaðeigandi aðila eru fullnýttir, og að stjórn sjóðsins ákveði sjálf lánskjörin hverju sinni. Geta þau þá farið að verulegu leyti eftir greiðslugetu. Samkvæmt frumvarpinu má veita slík lán til hvers konar framkvæmda, sem að dómi Byggðajafnvægisnefndar eru til þess fallnar að stuðla að jafnvægi í byggð landsins, þ. á m. til kaupa á atvinnutækjum. Er þá að sjálfsögðu gert ráð fyrir, að sveitir

landsins geti einnig notið þar góðs af, að því leyti sem stuðningur sá, sem veittur er samkvæmt landbúnaðarlöggjöfni, leysir ekki þau viðfangsefni, sem um er að ræða. Meðal annars er gert ráð fyrir, að Byggðajafnvægisnefnd geti aðstoðað sveitarfélög við að koma upp íbúðum, þar sem íbúðaskortur kemur í veg fyrir æskilega fólksfjölgun, og það mál verður ekki leyst á annan hátt. Er áður að því efni vikið. Sjóðsstjórninni er heimilt að gerast meðeigandi í atvinnufyrirtæki, ef sérstaklega stendur á og fullnægt er tilteknum skilyrðum.

Rétt þykir að gera ráð fyrir þeim möguleika, að einstakar sveitarstjórnir eða sýslunefndir, ein eða fleiri saman, kunni að hafa hug á og telja sér fært að leggja sjálfar fram eða útvega nokkurt fé til þeirrar uppbyggingar á sínu svæði, sem frumvarp þetta tekur til, og hafa sjálfar meiri forustu en yfirleitt er gert ráð fyrir í frumvarpinu. Þykir þá sanngjarnt og eðlilegt, að þær geti, ef þannig er að farið, fengið fé úr Byggðajafnvægissjóði á þann hátt, sem nánar er tiltekið, enda verði þá yfirleitt ekki um aðrar beinar lánveitingar úr Byggðajafnvægissjóði að ræða á því svæði, sem hér er um að ræða.

Þá þykir og rétt að gera ráð fyrir, að svæða- eða fjórðungsnefndir, sem skipaðar eru af sveitarstjórnnum, sýslunefndum eða fjórðungsþingum til þess að gera áætlanir um framkvæmdir í samræmi við tilgang þessara laga í landsfjórðungi eða á nánar tilteknu svæði, geti fengið styrk úr Byggðajafnvægissjóði til starfsemi sinnar.

Alengt er, að komið sé upp atvinnufyrirtækjum með fjárhagslegum stuðningi ríkissjóðs, t. d. með ríkisabyrgð eða ríkisláni. Æskilegt er, að byggðajafnvægissjóðarmið komi til greina við staðsetningu slíkra fyrirtækja og að fjárhagsleg aðstoð ríkisins sé hverju sinni því skilyrði bundin, að Byggðajafnvægisnefnd hafi látið í ljós álit sitt um möguleika á því að koma staðsetningunni í samræmi við tilgang þessa frv., ef að lögum verður.

Lagt er til, að Framkvæmdasjóður Íslands annist daglega afgreiðslu og reikningshald fyrir Byggðajafnvægissjóð.

Að svo stöddu er að dómi flm. ekki tímabært að setja með lögum nákvæmar reglur um þá starfsemi til stuðnings jafnvægi í byggð landsins, sem hér ræðir um. Í frv. eru ákvæði um tilgang hennar og meginatriði, en að öðru leyti verður hún að mótast smám saman af rannsóknnum og reynslu og áætlunum þeim, sem gerðar verða á vegum Byggðajafnvægisnefndar. Hér er um að ræða ráðstafanir, sem verða munu allri þjóðinni til hagsbóta. Einnig sá landshluti, sem fjölmennastur er eða verður, mun — eins og fyrr var að vikið — njóta hér góðs af í ríki mæli, ef takast mætti að stöðva eða minnka fólksstrauminn þangað, því að hið mikla aðstreymi fólks, sem þar hefur átt sér stað áratugum saman, hefur skapað þessum landshluta ýmiss konar erfiðleika og ekki verið honum hentugt, enda á sumum sviðum haft í för með sér mikil fjárútlán fyrir borgarana. Í öðrum landshlutum mundi Byggðajafnvægissjóður með beinum fjárframlögum og þá einkum útlánnum styðja þá uppbyggingarstarfsemi, sem að undangenginni athugun telst til þess fallin á hverjum tíma að draga úr fólksstraumnum þaðan eða stöðva hann og koma í veg fyrir yfirvofandi eyðileggingu verðmæta. Hér er ekki um það að ræða, að hvergi megi leggja niður byggt ból eða flytja á hagkvæmari stað. Uppbygginguna ber að miða við það að hagnýta sem best gæði náttúrunnar til lands og sjávar, þar sem þau eru til staðar. Þjörgulega staði ætti ekki að yfirgefa, heldur stefna að því þar að gera mönnum kleift að koma atvinnurekstri sínum og aðstöðu í samræmi við það, sem hæfilegt má teljast og óhjákvæmilegt á hverjum tíma. En jafnframt ber að hafa það í huga, að ráðið til þess að hindra beina eða hlutfallslega fólksfækkun í einhverjum landshluta getur verið m. a. í því fólgið að koma þar upp þéttbýlishverfum eða efla kaupstaði og kaupstún, sem fyrir eru, og ber þá byggðajafnvægisstofnuninni að sjálfsögðu að greiða fyrir uppbyggingu og vexti slíkra staða, jafnhliða annarri uppbyggingu þar um slóð-

ir. Aukning fólksfjölda á slíkum þéttbýlisstöðum, þótt hún í bili dragi til sín eitt-hvað af fólki úr umhverfi sínu, getur verið brýnt hagsmunamál hlutaðeigandi landshluta, ef hún ræður úrslitum um það, að hann sem heild haldi sínum hlut. Í bæjum og þorpum skapast líka markaður og ýmsir aðrir slíkir möguleikar fyrir nálægar sveitir. Af þessu leiðir, að byggðajafnvægis málið verður ekki leyst, svo að vel sé, nema á það sé litið frá heildarsjónarmiði hinna stóru landshluta, en þá jafnframt haft í huga, að björgulegar byggðir, þótt nú séu af einhverjum ástæðum fámennar og eigi í vök að verjast, dragist ekki aftur úr í sókn þjóðarinnar til bættra atvinnuhátta og betri lífskjara. Byggðajafnvægisstarfsemin á ekki að vera fólgin í „atvinnuleysisráðstöfunum“ eða örvun þjóðhagslega óhagkvæmrar framleiðslu með stuðningi við hana, heldur í því að gera börnum landsins kleift — með aðstoð fjármagns og tækni — að grundvalla búsetu sína, lífsafkomu og menningu á núttúrugaðum til lands og sjávar, hvar á landinu sem þau eru, — að koma með skynsamlegum ráðum í veg fyrir, að landsbyggðin eyðist eða dragist svo aftur úr, að framtíðarvonir hennar verði að engu gerðar. Koma þarf í veg fyrir þann misskilning, sem stundum ber á, að hin fámennari byggðarlög og atvinnurekstur þeirra sé yfirleitt byrgði á þjóðarbúskapnum. Athuganir hafa leitt í ljós, að í sumum fámennum sjávarplássum t. d. skilar hver íbúi að meðaltali svo mikilli gjaldeyrisvöruframleiðslu í þjóðarbúið, að athygli vekur við sam-amburð. Viða í sveitum er framleiðslan líka án efa mjög mikil, ef reiknað er á þennan hátt. En þar sem fjármagn skortir og tækni er af skorum skammti, verður þetta á annan veg. Þess ber einnig að geta, að engin stétt í þjóðfélaginu mun leggja hlutfallslega eins mikið fram af eigin tekjum og með vinnu sinni til uppbyggingar í landinu og bændastéttin. Óhætt mun að gera ráð fyrir, að hagnýt þjóðarframleiðsla minnki ekki, heldur vaxi við aukið jafnvægi í byggð landsins.

Í ákvæði til bráðabirgða er svo fyrir mælt, að Byggðajafnvægisnefnd skuli þegar eftir gildistöku frv., ef að lögum verður, gera bráðabirgðaáætlun um sérstaka aðstoð við þau byggðarlög, sem dregizt hafa aftur úr eða yfirvofandi hætta er á, að dragist aftur úr því, sem almennt er, að því er varðar aðkallandi framkvæmdir og uppbyggingu atvinnuvega, eða fari í eyði að verulegu eða öllu leyti, enda séu þar frá náttúrunnar hendi vel viðunandi skilyrði til atvinnurekstrar á landi eða sjó. Til þess er ætlað, að bráðabirgðaáætlunin sé gerð í samráði við Landnám ríkisins, sem hefur þegar í höndum mikilsverðar upplýsingar á þessu sviði og þar með aðstoðu til að gera sér grein fyrir atvinnuskilyrðum frá náttúrunnar hendi í einstökum byggðarlögum. Lagt er til, að byggðajafnvægisnefnd hafi heimild til að veita hlutaðeigandi sveitarfélögum óafturkræf framlög og verja til þess allt að þriðjung af tekjum sjóðsins til ársloka 1970. Kæmi þá til álita að framlengja heimildina. Í ljós kemur, að sum byggðarlög eru nú þannig á vegi stödd, að hafa verður hraðan á, ef þær sérstöku ráðstafanir, sem þjóðfélagið kann að vilja gera þeim til aðstoðar, eiga ekki að verða um seinan. Í þessu sambandi skal minnt á fundarsamþykktir um þetta efni, er birtar hafa verið opinberlega, t. d. frá aðalfundi Stéttarsambands bænda, kjördæmaþingum framsóknarmanna, fjórðungsþingum og kaupstaða- og kauptúnaráðstefnunni á Akureyri 1965. Á fundi á Egilsstöðum á Fljótsdalshéraði var og um þetta efni rætt 1963, að viðstöddum ýmsum forustumönnum búnaðarmála, og 1964 á almennum héraðsmálafundi í Skúlagarði í Norður-Þingeyjarsýslu. Samdráttur byggðar í Flatey á Skjálfanda hefur verið í sérstakri athugun á vegum stjórnarvalda. Fleiri dæmi mætti nefna, er sýna aðkallandi nauðsyn þessa máls. Af hálfu stjórnarvalda virðist hafa verið unnið að undirbúningi Vestfjarðaáætlunar og Norðurlandsáætlunar undanfarið, en engin slík áætlun birt.

Fullvíst má telja, að sveitarstjórnir og sýslunefndir um land allt séu nú reiðubúnar til samstarfs við þjóðfélagið til verndar og eflingar landsbyggð og til að afstýra yfirvofandi hættu á eyðingu lífvænlegra byggðarlaga.

Frumvarp svipaðs efnis og það, er hér liggur fyrir, hefur áður verið flutt á

Sýslur og hreppar (framh.)				Sýslur og hreppar (framh.)			
	Karlar	Konur	Alls		Karlar	Konur	Alls
Skarðs	37	42	79	Kirkjuhvamms ...	117	96	213
Saurbæjar	105	90	195	Þverár	90	83	173
Au-Barðastr.sýsla .	294	218	512	Þorkelshóls	107	104	211
Geiradals	70	39	109	Au-Húnav.sýsla ..	1 241	1 119	2 360
Reykhóla	122	102	224	Ás	82	75	157
Gufudals	40	35	75	Sveinsstaða	68	71	139
Múla	27	17	44	Torfalækjar	73	66	139
Flateyjar	35	25	60	Blönduós	349	310	659
V-Barðastr.sýsla ..	1 077	954	2 031	Svinavatns	82	73	155
Barðastrandar	109	94	203	Bólstaðarhlíðar ...	108	97	205
Rauðasands	80	55	135	Engihlíðar	58	52	110
Patreks	512	495	1 007	Vindhælis	46	38	84
Tálknafjarðar	135	106	241	Höfða	312	282	594
Ketildala	25	16	41	Skaga	63	55	118
Suðurfjarða	216	188	404	Skagafjarðarsýsla .	1 437	1 203	2 640
V-Ísafjarðarsýsla .	926	854	1 780	Skefilsstaða	47	41	88
Auðkúlu	22	20	42	Skarðs	62	56	118
Þingeyrar	240	193	433	Staðar	83	75	158
Mýra	91	99	190	Seilu	137	116	253
Mosvalla	57	53	110	Lýsingsstaða	209	156	365
Flateyrar	283	244	527	Akra	186	189	375
Suðureyrar	233	245	478	Rípur	65	65	130
N-Ísafjarðarsýsla .	1 045	886	1 931	Viðvíkur	53	41	94
Hóls	509	428	937	Hóla	87	79	166
Eyrar	198	189	387	Hofs	136	105	241
Súðavíkur	149	123	272	Hofsós	173	132	305
Ögur	57	39	96	Fells	35	33	68
Reykjafjarðar	58	57	115	Haganes	79	62	141
Nauteyrar	44	33	77	Holts	85	53	138
Snæfjalla	30	17	47	Eyjafjarðarsýsla ..	2 066	1 820	3 886
Strandasýsla	810	675	1 485	Grimseyjar	48	38	86
Árnes	144	106	250	Svarfaðardals	188	182	370
Kaldrananes	161	137	298	Dalvíkur	493	471	964
Hrófbergs	42	19	61	Hríseyjar	142	153	295
Hólmavíkur	206	191	397	Árskógs	184	161	345
Kirkjubóls	56	38	94	Arnarnes	178	142	320
Fells	36	37	73	Skriðu	92	75	167
Óspakseyrar	34	36	70	Öxnadals	51	38	89
Bæjar	131	111	242	Glæsibæjar	145	136	281
V-Húnavatnssýsla .	740	665	1 405	Hrafnagils	162	114	276
Staðar	74	68	142	Saurbæjar	175	143	318
Fremri-Torfustaða .	75	55	130	Öngulstaða	208	167	375
Ytri-Torfustaða ...	121	98	219	S-Þingeyjarsýsla ..	1 465	1 352	2 817
Hvammstanga	156	161	317	Svalbarðsstrandar .	123	112	235
				Grýtubakka	207	172	379
				Flateyjar	27	23	50
				Háls	122	119	241

Sýslur og hreppar (framh.).			
	Karlar	Konur	Alls
Ljósavatns	165	127	292
Bárðdæla	93	94	187
Skútustaða	195	199	394
Reykðæla	220	204	424
Aðaldæla	210	193	403
Reykja	52	47	99
Tjörnes	51	62	113
N-Dingeyjarsýsla .	1 020	896	1 916
Keldunes	123	112	235
Óxarfjarðar	91	67	158
Fjalla	16	12	28
Presthóla	162	132	294
Raufarhafnar	248	228	476
Svalbarðs	116	84	200
Þórshafnar	221	230	451
Sauðanes	43	31	74
N-Múlasýsla	1 336	1 117	2 453
Skeggjastaða	90	73	163
Vopnafjarðar	429	378	807
Hlíðar	80	80	160
Jökuldals	116	80	196
Fljótisdals	125	107	232
Fella	102	80	182
Hróarstungu	93	79	172
Hjaltastaða	86	81	167
Borgarfjarðar	181	137	318
Loðmundarfjarðar .	7	4	11
Seyðisfjarðar	27	18	45
S-Múlasýsla	2 518	2 250	4 768
Skriðdals	69	65	134
Valla	99	96	195
Egilsstaða	254	222	476
Eiða	103	85	188
Mjóafjarðar	32	24	56
Norðfjarðar	70	57	127
Helgustaða	44	24	68
Eskifjarðar	434	425	859
Reyðarfjarðar	340	280	620
Fáskrúðsfjarðar ..	116	105	221
Búða	356	339	695
Stöðvar	120	105	225
Breiðdals	181	150	331
Berunes	78	63	141
Búlands	166	159	325
Geithellna	56	51	107

Sýslur og hreppar (framh.).			
	Karlar	Konur	Alls
Au-Skaftafellssýsla	764	665	1 429
Bæjar	44	52	96
Nesja	119	96	215
Hafnar	388	345	733
Mýra	66	54	120
Borgarhafnar	78	55	133
Hofs	69	63	132
V-Skaftafellssýsla	751	636	1 387
Hörgslands	112	93	205
Kirkjubæjar	128	94	222
Skaftártungu	58	51	109
Leiðvallar	49	39	88
Álftavers	38	30	68
Hvamms	277	258	535
Dyrhóla	89	71	160
Rangárvallasýsla ..	1 620	1 439	3 059
Austur-Eyjafjalla .	156	121	277
Vestur-Eyjafjalla .	164	128	292
Austur-Landeyja .	92	79	171
Vestur-Landeyja .	95	99	194
Fljótshlíðar	193	179	372
Hvol	202	173	375
Rangárvalla	263	219	482
Landmanna	71	65	136
Holta	146	137	283
Ása	73	84	157
Djúpár	165	155	320
Árnessýsla	3 981	3 623	7 604
Gaulverjabæjar ...	123	114	237
Stokkseyrar	244	247	491
Eyrbakka	240	242	482
Sandvíkur	73	54	127
Selfoss	1 049	1 023	2 072
Hraungerðis	148	93	241
Villingaholts	108	103	211
Skeiða	134	120	254
Gnúpverja	128	118	246
Hrunamanna	251	200	451
Biskupstungna ...	284	194	478
Laugardals	126	97	223
Grímsnes	167	150	317
Pingvalla	33	23	56
Grafnings	36	28	64
Hveragerðis	360	379	739
Ölfus	456	427	883
Selvogs	21	11	32

**Íbúatala þéttbýlisstaða utan kaupstaða
1. desember 1965.**

(Merkið* þýðir, að íbúatala þéttbýlisstaðar
og hrepps sé ein og hin sama.)

Grindavík, Grindavíkurhr.*	920	Blönduós, Blönduóshr.*	659
Hafnir, Hafnahr.	159	Skagaströnd, Höfðahr.*	594
Sandgerði, Miðneshr.	877	Varmahlíð, Seiluhr.	43
Gerðar, Gerðahr.	647	Hofsós, Hofsóshr.*	305
Berg, Gerðahr.	68	Grimsey, Grimseyjarhr.*	86
Narðvík, Njarðvíkurhr.*	1 509	Dalvík, Dalvíkurhr.*	964
Vogar, Vatnsleysustrandarhr.	232	Hrísey, Hríseyjarhr.*	295
Garðahreppskauptún, Garðahr. ..	1 574	Litli Árskógssandur, Árskógshr. ..	92
Vífilsstaðir, Garðahr.	65	Hauganes, Árskógshr.	125
Seltjarnarnes, Seltjarnarnesh.* ...	1 790	Hjalteyri, Arnarneshr.	110
Lágafellshverfi, Mosfellshr.	97	Svalbarðseyri, Svalbarðsstr.hr. ...	63
Varmár- og Álafosshverfi, Mos- fellshr.	258	Grenivík, Grýtubakkahr.	160
Reykjahverfi, Mosfellshr.	228	Flatey á Skjálfanda, Flateyjarhr.*	50
Miðsandur, Hvalfjarðarstrandarhr.	32	Kópasker, Presthólahr.	91
Borgarnes, Borgarneshr.*	1 009	Raufarhöfn, Raufarhafnarhr.* ...	476
Hellissandur, Neshr.	512	Þórshöfn, Þórshafnarhr.*	451
Rif, Neshr.	47	Höfn í Bakkafirði, Skeggjastaðahr.	70
Ólafssvík, Ólafsvíkurhr.*	921	Vopnafjörður, Vopnafjarðarhr. ..	457
Grafarnes í Grundarfirði, Eyrar- sveit	509	Bakkagerði, Borgarfjarðarhr.	164
Stykkishólmur, Stykkishólmsk.*	976	Egilsstaðir, Egilsstaðahr.*	476
Búðardalur, Laxárdalshr.	154	Eskifjörður, Eskifjarðarhr.*	859
Patreksfjörður, Patrekshr.*	1 007	Búðareyri, Reyðarfjarðarhr.	530
Tunguþorp, Tálknafjarðarhr.	154	Búðir, Búðahr.*	695
Bíldudalur, Suðurfjarðahr.	349	Kirkjubólshorp, Stöðvarhr.	200
Þingeyri, Þingeyrarhr.	357	Þverhamarsorp, Breiðdalshr.	112
Flateyri, Flateyjarhr.*	527	Djúpivogur, Búlandshr.*	325
Suðureyri, Suðureyjarhr.	430	Höfn í Hornafirði, Hafnarhr.* ...	733
Bolungarvík, Hólshr.*	937	Kirkjubæjarklaustur, Kirkjubæj- arhr.	48
Hnífsdalur, Eyrarhr.	302	Vík í Mýrdal, Hvammshr.	340
Súðavík, Súðavíkurhr.	203	Hvolsvöllur, Hvolshr.	178
Djúpavík, Árneshr.	33	Hella, Rangárvallahr.	261
Drangsnes, Kaldrananeshr.	123	Stokkseyri, Stokkseyrarhr.	385
Hólmavík, Hólmavíkurhr.*	397	Eyrbakki, Eyrbakkahr.*	482
Borðeyri, Bæjarhr.	44	Selfoss, Selfosshr.*	2 072
Hvammstangi, Hvammstangahr.*	317	Laugarvatn, Laugardalshr.	115
		Írafoss og Ljósafoss, Grímsneshr.	91
		Steingrímsstöð, Grafningshr.	25
		Hveragerði, Hveragergishr.*	739
		Þorlákshöfn, Ölfushr.	426
		Kauptún alls	32 111